

FOCUS

Algemeen Pensioenfonds KLM

GIDS IN EEN COMPLEXE WERELD

FERRY LAPLOOI EN HET VERANTWOORDINGSORGAAN

DEELNEMERSONDERZOEK

TEVREDEN DEELNEMERS OVER PENSIOENFONDS

OVER EEN TOEGEWIJD TEAM

WERKEN BIJ PERFORMANCE EN RISK

DEZE KEER IN FOCUS

04 DEELNEMERSONDERZOEK
U BENT TEVREDEN, MAAR BLIJFT KRITISCH05 DURF TE VRAGEN
PENSIOENSERVICE GEEFT ANTWOORD06 FINANCIËLE POSITIE FONDS
GOED JAAR, MAAR HET MOET NOG BETER08 ZES VRAGEN OVER INDEXEREN
OVER GEVOLGEN EN VERWACHTINGEN10 AFDELING PERFORMANCE & RISK
TEAMWORK IN DE PRAKTIJK12 VERANTWOORDINGSORGAAN
INTERVIEW MET FERRY LAPLOOI14 RISICOMANAGEMENT
ZONDER RISICO GEEN VOORUITGANG16 TRUDY DUINMEIJER
BIJNA MET PENSIOEN..OF WEER EEN JAAR ERBIJ?

19 OP DE AGENDA VAN HET BESTUUR

KLMGRONDFONDS.NL

Bestuur Algemeen Pensioenfonds KLM

Leden: Eltjo Kok (voorzitter), Arend de Jong (vice-voorzitter), Hans de Roos (vicevoorzitter), Paul Jansen, Gerda van der Landen, Marianne Meijer, Kirsten Pronk, Martijn Raaijmakers, Maarten Stienen, Henk Bosscher.

OPHOOGING VAN WETTELIJKE
PENSIOENRICHTLEEFTIJD

De gemiddelde levensverwachting is de afgelopen jaren gestegen. Mensen ontvangen daardoor langer AOW- en pensioenuitkeringen. Om dit effect te beperken heeft de overheid al eerder besloten om stapsgewijs de AOW-leeftijd en de pensioenrichtleeftijd voor toekomstige pensioenopbouw te verhogen. De waarde van opbouwde pensioenuitkeringen wordt hierdoor niet aangetast.

In 2015 is de pensioenrichtleeftijd voor toekomstige pensioenopbouw wettelijk opgehoogd van 65 jaar naar 67 jaar. Door de gestegen levensverwachting wordt deze pensioenrichtleeftijd vanaf 2018 verder opgehoogd naar 68 jaar. De wettelijke op-hoging van deze pensioenrichtleeftijd heeft gevolgen voor de toekomstige pensioenopbouw. De mogelijkheid bestaat om in de regeling de huidige pensioenrichtleeftijd van 67 jaar te handhaven, maar dit leidt wettelijk wel tot een lagere opbouw. Een andere mogelijkheid is om de wettelijke pensioenrichtleeftijd van 68 jaar toe te passen, waarbij de huidige opbouw in stand blijft.

De opties worden besproken in het arbeidsvoorwaardelijk overleg tussen KLM en werknemersorganisatie. Zodra meer bekend is informeren wij u via de website, de NWSflits en in Focus. De pensioenrichtleeftijd is overigens niet hetzelfde als de datum waarop u met pensioen gaat. Dat is in de huidige pensioenregeling de datum waarop uw AOW ingaat. •

MEER KEUZEMOGELIJKHEDEN
OP UW PENSIOENDATUM

U kunt op uw pensioendatum kiezen om eerst een periode een hoger pensioen te ontvangen en daarna levenslang een lager pensioen. Of andersom. Dat kon eerst alleen tot uw AOW-datum, maar vanaf 1 januari 2018 ook tot 10 jaar ná uw AOW-leeftijd. Hierdoor kunt u uw pensioen nog meer aan uw persoonlijke omstandigheden aanpassen. Kijk in de pensioenplanner in MijnKLMPensioen wat uw mogelijkheden zijn. Let op: als u deelnemer bent in de KHS-pensioenregeling kunt u geen gebruik maken van deze nieuwe variatiemogelijkheid. •

CAO-REGELING NU OOK
IN DE PENSIOENPLANNER
IN MIJNKLMPENSIOEN

De cao-regelingen voor deeltijd werken voorafgaand aan uw pensioen zijn nu verwerkt in de pensioenplanner. Als u al deelneemt aan de regeling ziet u in de planner de juiste gegevens. Als u overweegt om te gaan deelnemen kunt u in de planner bekijken wat deze keuze voor uw pensioen gaat betekenen. •

PENSIOENSPECIFICATIE
EN FISCALE JAAROPGAVE
DIGITAAL

Ontvangt u pensioen, dan zetten wij eind januari 2018 uw pensioenspecificatie en fiscale jaaropgave online voor u klaar. In de pensioenspecificatie ziet u wat er in 2018 verandert aan uw pensioen. Alleen wanneer u hebt aangegeven liever post van het pensioenfonds te ontvangen, ontvangt u uw pensioenpost in de brievenbus. •

DEELNEMERSBIJDRAGE
COMPENSATIEREGELING
VERLENGD

De deelnemersbijdragecompensatie (DBC) wordt ook in 2017 toegekend. Dit is besloten door de arbeidsvoorwaardelijke partijen. Door wijzigingen in de belastingwetgeving kan er sinds 2015 minder pensioen worden opgebouwd. De DBC maakt het mogelijk om een deel van deze verlaagde pensioenopbouw te compenseren. De DBC verhoogt namelijk het bedrag waarover u pensioen opbouwt (pensioengrondslag). De DBC die u op uw salarisstrook ziet, heeft geen effect op het netto-salaris, maar vormt wel onderdeel van de pensioengrondslag. De DBC is voor 2017 8,75% van de netto pensioengrondslag. De DBC geldt voor pensioenopbouw tot maximaal € 103.317,-. Wilt u meer weten over de DBC, neem dan contact op met KLM HR Shared Service Center via 020 649 00 30 of HRSSC@klm.com. •

Bericht van KLM voor gepensioneerden
HEBT U MET CHROMATEN
GEWERKT?

De luchtvaartindustrie werkt met chroomhoudende verfproducten. KLM informeert en instrueert haar medewerkers consequent over het veilig werken met chromaten. Daartoe is onder andere een specifieke pagina op de KLM-portal beschikbaar. Oud-medewerkers die deze informatie ook zouden willen raadplegen, kunnen contact opnemen met de afdeling Safety & Quality van KLM Engineering & Maintenance via EHS@klm.com.

Toine van der Stee

directeur Algemeen Pensioenfonds KLM

shoots bij Laura

Kia Ora

Een jaarlijkse internationale conferentie van grote pensioenfondsbrachten bracht ons dit keer naar Nieuw-Zeeland. De reis via Kuala Lumpur was op mijn verjaardag. De bemanning van de KL 811 maakte er een mooi feestje van, getuige de foto.

Nieuw-Zeeland is een prachtig land. Veel lijkt op wat we hier hebben, maar is toch net een beetje anders. En wat vooral opviel, ze houden niet van gezeur en gedoe. Ik moest er weer even aan denken toen het nieuwe regeerakkoord bekend werd. Het nieuwe kabinet laat de discussie over het nieuwe pensioenstelsel aan de sociale partners en hoopt volgend jaar tot besluiten te komen.

De discussie over een nieuw pensioenstelsel begon al kort na het begin van de grote financiële crisis. Dat is bijna 10 jaar geleden. Maar ze zijn er nog steeds niet uit. Hoe dat komt? Ik denk vooral omdat we in Nederland tot in detail alles willen regelen. We houden niet van onzekerheid en niemand mag er op achteruit gaan.

Dan kun je lang praten, maar onzekerheid zal er altijd zijn. Bij pensioenen heb je het over periodes van 60 jaar of meer. Van wanneer je begint met werken tot de laatste dag dat je pensioen ontvangt. In die tijd kan er veel gebeuren.

In Nieuw-Zeeland doen ze niet zo moeilijk. Dat begint al in het verkeer. Op de buitenwegen mag je bijna overal 100 km/uur rijden, ook als dat eigenlijk niet mogelijk is. Het wordt aan je eigen verantwoordelijkheid over gelaten. Er staan wel borden: "Slow down, other people

make mistakes". Maar kijk zelf wat je er mee doet. Je ziet het ook bij de Nieuw-Zeelandse AOW. Iedereen krijgt het als je vanaf je 55e in het land woont. Maakt niet uit waar je vandaan komt of wat je daarvoor hebt gedaan. De uitkeringen zijn niet hoog, dus de meeste mensen moeten zelf ook iets regelen. Maar iedereen krijgt het, geen gezeur.

Het mooiste voorbeeld is de nationale ongevallenverzekering. Als je buiten je eigen toedoen een ongeval overkomt, wordt de schade gedekt. Voor iedereen, zelfs voor buitenlandse toeristen. Er is maar één voorwaarde. Je mag niemand aansprakelijk stellen. Dat geeft maar lange juridische procedures en hoge kosten. Daar houden ze niet van. Graag geen gedoe.

Natuurlijk kun je de dingen uit een ander land niet één op één naar Nederland vertalen. Maar het kan wel een voorbeeld zijn. Mij sprak het wel aan. Geen betutteling, niet teveel aansprakelijkheden en leven met een beetje onzekerheid. Het zal geen toeval zijn geweest dat we op onze reis heel veel relaxte mensen hebben ontmoet. Tena koutou katoa, ik groet u allen.

Toine van der Stee •

DEELNEMERS ONDERZOEK

Afgelopen zomer is een grote groep deelnemers van het pensioenfonds uitgenodigd om mee te doen aan een online deelnemersonderzoek. Het bestuur van het pensioenfonds wil graag weten wat u vindt van de dienstverlening en van de communicatie.

Bijna 700 deelnemers deden mee aan het onderzoek. Hartelijk dank daarvoor. We hebben onder de deelnemers tien dinerbonnen verloot. Als u er een hebt gewonnen, hebt u inmiddels bericht gehad. In 2012 en 2014 hebben we een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd. De resultaten van toen vergelijken we met die van dit jaar. Omdat er in drie jaar veel

kan veranderen, hebben we besloten om vanaf volgend jaar ieder jaar een (beperkt) deelnemersonderzoek uit te voeren. De resultaten van 2017 zijn inmiddels binnen en we kunnen aan de slag met het verwerken van deze resultaten in het beleid. Hieronder ziet u de belangrijkste resultaten.

U maakt zich meer zorgen

Vooral deelnemers in de leeftijd van 55 tot 65 jaar maken zich (zeer) veel zorgen over hun pensioen. Het merendeel van de actieve deelnemers en ex-deelnemers denkt dat het pensioen lager zal uitpakken dan in het vooruitzicht wordt gesteld. De meesten actieven denken ook te weinig pensioen te hebben opgebouwd. Er is dan ook veel animo om uit eigen middelen extra pensioen op te bouwen, met name onder 35-plussers.

U wilt begrijpelijke en persoonlijke informatie

Iedereen staat open voor informatie over pensioen en het pensioenfonds. Maar dan moet de informatie wel duidelijk zijn en makkelijk te begrijpen. Geen ingewikkelde en lange teksten. De meerderheid van de deelnemers geeft aan zich recentelijk nog te hebben verdiept in de pensioensituatie, maar zegt ook het moeilijk te vinden daar goed

inzicht in te krijgen. Deelnemers hebben vragen als 'Hoe komt mijn pensioen er later uit te zien?' 'Welke keuzes zijn er en wanneer moet ik in actie komen?' en 'Wat betekenen wijzigingen in de pensioenregeling voor mij persoonlijk?' Deelnemers ontvangen graag alleen relevante, persoonlijke informatie.

U hebt behoefte aan begeleiding van het pensioenfonds

De meeste deelnemers voelen zich zelf verantwoordelijk voor de hoogte van hun pensioeninkomen. Deelnemers willen zich meer verdiepen in hun pensioen, maar weten niet altijd waar te beginnen. Uit het onderzoek blijkt dat deelnemers graag meer begeleiding van het pensioenfonds willen. Hulp bij het maken van pensioengerichte keuzes. Ook is er behoefte aan ondersteuning bij de financiële planning.

U staat open voor nieuwe moderne communicatiekanalen

De actieve deelnemers geven aan open te staan voor nieuwe, aanvullende manieren om met het pensioenfonds te communiceren, zoals bijvoorbeeld via Whatsapp. Gepensioneerden hebben daar niet zo'n behoefte aan.

U bent tevreden

Over het algemeen zijn deelnemers tevreden over het pensioenfonds. Actieve deelnemers waarderen ons met gemiddeld een 7,5 en pensioengerechtigden geven ons zelfs een ruime 8. Al staat het positieve imago wel wat onder druk. Deelnemers maken zich meer zorgen over de risico's die het pensioenfonds neemt en of de keuzes wel altijd even verstandig zijn.

Wat leren wij hiervan?

De deelnemer staat bij het pensioenfonds centraal, dus wij nemen deze resultaten zeer serieus. We zijn achter de schermen al druk bezig om informatie persoonlijker te maken, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van een deelnemersportaal. Daarmee krijgt u uw eigen online omgeving waarin u informatie ziet die voor u relevant is. Ook proberen we alle informatie zo eenvoudig mogelijk te maken. De overige bevindingen uit het onderzoek bekijken en bespreken we de komende tijd, zodat we ze kunnen opnemen in ons beleid. •

DURF TE VRAGEN

ANTWOORDEN

IN DE RUBRIEK 'DURF TE VRAGEN' GEVEN MEDEWERKERS VAN PENSIOENSERVICE ANTWOORD OP VRAGEN OVER ALLES WAT TE MAKEN HEEFT MET PENSIOEN.

Waar kan ik mijn Uniform Pensioenoverzicht (UPO) terugvinden?

Of u uw UPO nu per post hebt ontvangen of digitaal, alle UPO's staan in uw eigen omgeving in MijnKLMPensioen. Log in met uw DigiD en klik op 'mijn documenten'. U kunt uw UPO daar digitaal bekijken of printen, als u liever van papier leest.

Hoe moet ik aangeven dat ik post in de brievenbus wil ontvangen?

Standaard ontvangt u belangrijke documenten van het pensioenfonds digitaal in MijnKLMPensioen. Wilt u ze liever in de brievenbus ontvangen? Dat kunt u op twee manieren aan ons doorgeven:

- 1 Stuur ons een ondertekende brief waarin u aangeeft dat u belangrijke documenten in de brievenbus wilt ontvangen.
- 2 Log in op MijnKLMPensioen, ga naar 'wijzig instellingen' en geef daar uw keuze aan.

Bouw ik nog wel pensioen op als ik arbeidsongeschikt word?

Ja, als u arbeidsongeschikt wordt, blijft u pensioen opbouwen. U betaalt dan geen pensioenpremie meer. Hoeveel ouderdomspensioen u blijft opbouwen hangt af van de mate van uw arbeidsongeschiktheid. Vanaf het moment dat u arbeidsongeschikt bent, ontvangt u ook een arbeidsongeschiktheidspensioen, als aanvulling op uw inkomen. Deze uitkering ontvangt u van ons als u arbeidsongeschikt bent volgens de WIA (Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen). U hebt recht op een arbeidsongeschiktheidspensioen na afloop van de loongerelateerde periode.

HEBT U EEN VRAAG DIE U GRAAG TERUGZIET IN FOCUS? STUUR DAN EEN MAIL NAAR FOCUS@KLMGRONDFONDS.NL

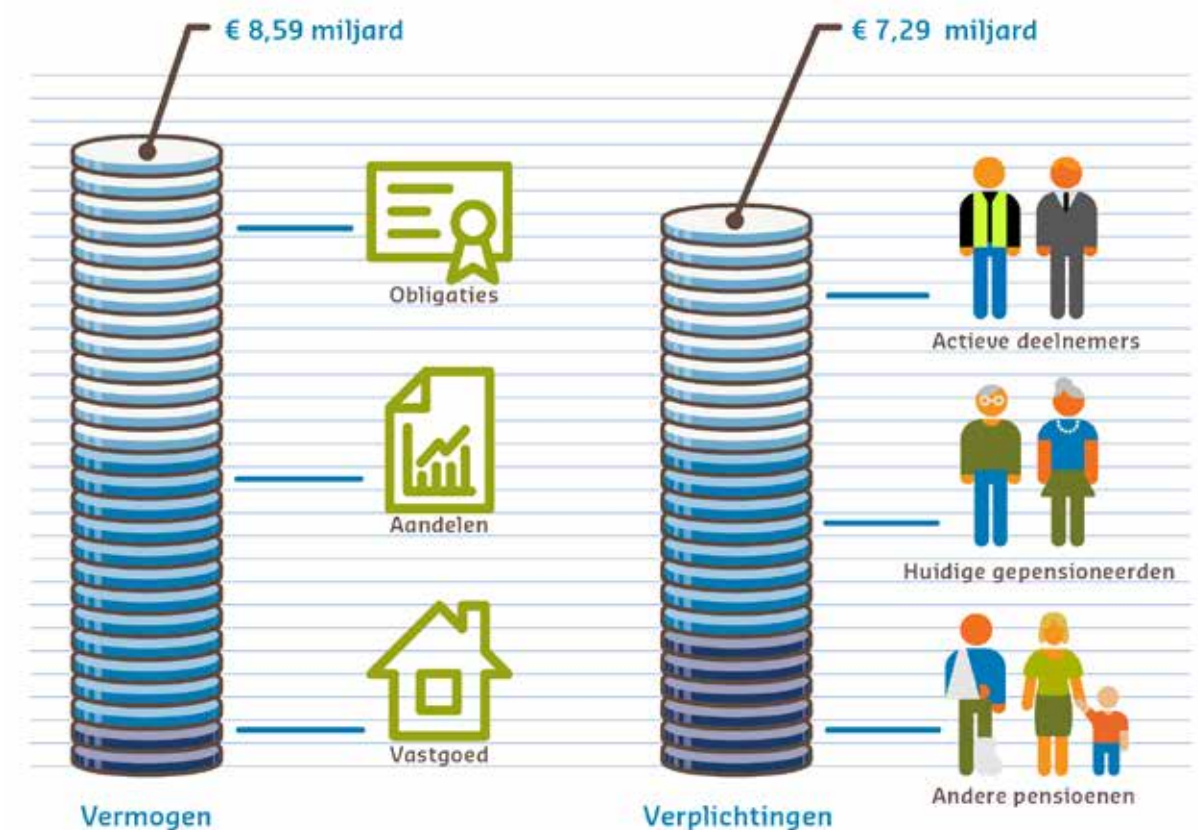

VRAGEN?

Hebt u ook een vraag over uw pensioen? Kijk dan op de website of neem contact op met de afdeling Pensioenservice. Zij zijn bereikbaar op werkdagen van 8.30 uur tot 17.00 uur via telefoonnummer 020 426 62 10.

DE FINANCIËLE POSITIE VAN HET FONDS

De financiële positie van het pensioenfonds is in 2017 flink verbeterd. Dat zie je onder andere aan de gestegen dekkingsgraad. De dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het geld dat het pensioenfonds heeft (pensioenvermogen) en het geld dat het pensioenfonds moet hebben om de pensioenen nu en in de toekomst te betalen (pensioenverplichtingen). **Het gaat hierbij om de pensioenen van alle deelnemers, dus ook de deelnemers die nog pensioen opbouwen. Het afgelopen jaar groeide het vermogen en daalden de verplichtingen.**

Het moet beter: fonds zit nog in een tekortsituatie

Wanneer er meer geld in kas zit dan er minimaal nodig is om de pensioenen te betalen, dan is de dekkingsgraad hoger dan 100%. Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter de financiële positie.

De financiële positie is verbeterd, maar is nog niet goed genoeg. Om zeker te zijn dat alle pensioenen nu en in de toekomst betaald kunnen worden, heeft de overheid bepaald hoe hoog de reserves moeten zijn. Dit wordt aangegeven met de wettelijk vereiste dekkingsgraad. Deze is voor Algemeen Pensioenfonds KLM 124,0%. Die wordt vergeleken met de gemiddelde dekkingsgraad over de 12 laatste

maanden: de beleidsdekkingsgraad. Deze was eind oktober 113,7%. Het fonds heeft voorlopig nog een reservetekort.

Beleidsdekkingsgraad per 31 oktober 2017

Welke risico's zijn er voor mij als deelnemer bij een tekortsituatie?

Een te lage dekkingsgraad is van invloed op de kans op indexatie. Indexeren is het verhogen van de

pensioenen, om ze te laten meegroeien met de loon- of de prijsontwikkeling. Lees meer over indexatie in het artikel op pagina 8. Het pensioenfonds mag uw pensioen alleen verhogen als de financiële situatie op orde is. Een te lage dekkingsgraad kan ook resulteren in het korten van pensioenen. Dit betekent dat uw pensioen verlaagd wordt. Dit is in de huidige situatie niet aan de orde, maar deze uiterste maatregel kan in een nieuw herstelplan worden opgenomen als de financiële positie erg verslechtert. De kans dat uw pensioen de komende vijf jaar (volledig) wordt geïndexeerd is klein. Voor de komende vijf jaar is de kans op korten klein, maar niet uitgesloten. ●

HERSTELPLAN IN VERBAND MET RESERVETEKORT

De beleidsdekkingsgraad is op dit moment lager dan de vereiste dekkingsgraad. Dat betekent dat het pensioenfonds een reservetekort heeft. Bij een reservetekort moet een pensioenfonds een herstelplan indienen. In het herstelplan staat het beleid van Algemeen Pensioenfonds KLM voor de komende tien jaar. In die tien jaar moet de beleidsdekkingsgraad weer minimaal even hoog worden als de vereiste dekkingsgraad. Zolang de financiële situatie onvoldoende blijft, moet het pensioenfonds ieder jaar een herstelplan opstellen en indienen bij DNB.

Kan het fonds de verwachtingen waarmaken?

Het pensioenfonds voert elk jaar een haalbaarheidstoets uit. Met deze toets bekijkt het fonds of het over een periode van 60 jaar de koopkracht behaalt waarnaar het fonds streeft. De uitkomst van de meest recente toets (juni 2017) lag binnen de door het fonds gestelde grenzen. Het fonds is dus geslaagd voor de toets.

Wilt u weten wat de haalbaarheidstoets precies is, lees dan het interview met Petra Silven, Adviserend Actuaris van het pensioenfonds, op klmgrondfonds.nl.

Meer weten over de financiële positie van het fonds? Kijk dan op onze website klmgrondfonds.nl/financiële-positie-van-het-pensioenfonds

ZES VRAGEN OVER INDEXEREN

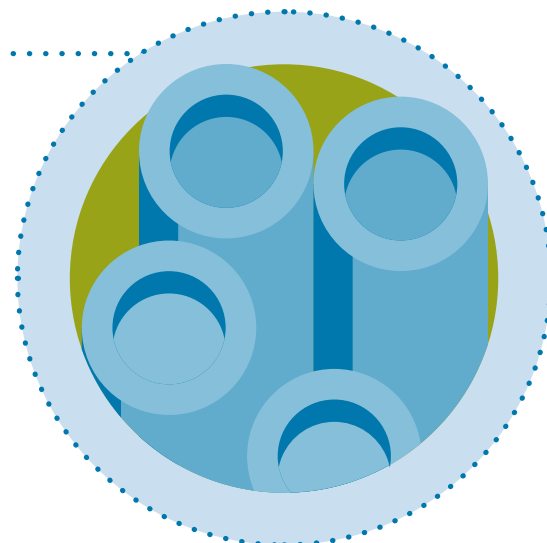
1 Wat is indexeren?

Normaal gesproken wordt geld ieder jaar iets minder waard. U kunt met hetzelfde bedrag in 2017 iets minder kopen dan in 2016. Dat heet 'inflatie'. Daarom probeert het pensioenfonds uw pensioen jaarlijks te verhogen. Dit wordt indexeren genoemd.

2 Hoe wordt indexatie bepaald?

Het pensioenfonds kent twee verschillende maatstaven voor indexatie. Voor actieve deelnemers (mensen die nog bij KLM werken) probeert het pensioenfonds de pensioenen mee te laten groeien met de loonontwikkeling volgens de KLM-cao. Voor gepensioneerden en ex-deelnemers wordt de afgeleide prijsindex (gemiddelde stijging van de prijzen) gebruikt.

3 Wanneer is indexatie mogelijk?

Het besluit om wel of niet te indexeren is een beleidsbeslissing. Het bestuur van het pensioenfonds kijkt hier voor naar de financiële positie van het pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is daarbij belangrijk. Een lage beleidsdekkingsgraad betekent minder mogelijkheden voor indexatie. Als de beleidsdekkingsgraad onder de 110% ligt, mag er helemaal niet worden geïndexeerd. Dat was eind november 2016 zo, daarom is uw pensioen afgelopen jaar niet geïndexeerd. Er zijn ook afspraken en wettelijke voorschriften wanneer uw pensioen gedeeltelijk of volledig geïndexeerd mag worden. Het bestuur beslist uiteindelijk of en hoeveel uw pensioen wordt verhoogd.

4 Wat merk ik van indexeren?

Gepensioneerden ontvangen maandelijks een pensioen. Dit pensioen wordt hoger na indexeren. Voor gepensioneerden heeft indexatie dus direct merkbare gevolgen. Actieve deelnemers ontvangen nog geen pensioen, ze bouwen alleen pensioen op. Dit opgebouwde pensioen groeit jaarlijks door extra opbouw, maar kan extra groeien door indexatie. Actieve deelnemers zien indexatie voornamelijk alleen in hun totale pensioenopbouw en krijgen het uitgekeerd vanaf de pensioendatum.

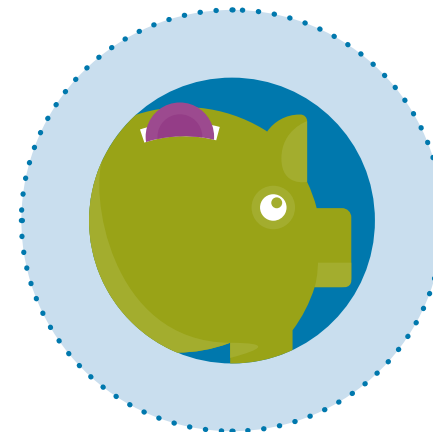

5 Wat is het gevolg van niet indexeren?

Niet indexeren betekent dat uw opgebouwde pensioen of pensioenuitkering niet meegroeit met de loonontwikkeling bij KLM (voor werknemers) of met de prijzen (voor gepensioneerden en ex-deelnemers). Met andere woorden: u kunt in de toekomst minder kopen voor hetzelfde pensioen. Voor het fonds betekent niet indexeren dat er meer geld in kas blijft om de pensioenen te betalen.

Er is inmiddels al enkele jaren niet of maar gedeeltelijk geïndexeerd. Omdat de pensioenen niet elk jaar volledig zijn geïndexeerd, is er sprake van een indexatieachterstand. Op klmgrondfonds.nl/indexeren-en-korten vindt u een overzicht van de indexatieachterstand.

Voor deelnemers die nog pensioen opbouwen is de maatstaf bij indexatie de algemene loonronde van KLM. Doordat de algemene loonronde de afgelopen jaren 0% was, is uw loon en daardoor ook uw opgebouwde pensioen in deze jaren niet meegegroei met het prijsniveau.

6 Wat zijn de indexatieverwachtingen?

De kans dat uw pensioen de komende vijf jaar (volledig) wordt geïndexeerd is klein. Op basis van de huidige inzichten wordt er voor 2018 gedeeltelijk geïndexeerd, omdat de beleidsdekkingsgraad nu boven de 110% ligt. In december besluit het bestuur of er wordt geïndexeerd op basis van de situatie van dat moment. Eind december wordt het indexatiebesluit gecommuniceerd via de website en de digitale nieuwsbrief. ●

HANDVATTEN VOOR DE JUISTE KEUZE

Beleggen zonder risico's kan niet. Maar je kunt de risico's wel zo goed mogelijk in beeld brengen. Alleen dan kun je goed gefundeerde beslissingen nemen over risico's die je wel of niet bereid bent te nemen. De afdeling Performance & Risk, onderdeel van vermogensbeheer, is bij Blue Sky Group verantwoordelijk voor het berekenen en analyseren van de prestaties en risico's van de beleggingsportefeuilles van klanten. Ron Thijssen leidt de afdeling en vertelt hoe dat in de praktijk werkt.

'Ik heb drie jaar geleden vanuit de private beleggingswereld bewust de overstap gemaakt naar de institutionele kant. In de nasleep van de financiële crisis kreeg het risicomanagement een veel prominentere rol, het werkkterrein werd breder, interessanter en uitdagender.'

Toen Ron Thijssen bij Blue Sky Group binnenkwam, trof hij een heel andere organisatie aan dan hij gewend was: 'Een heel open cultuur, iedereen communiceert met elkaar, heel anders dan het kantoorcamertjesleven van voorheen. Er werken hier alleen maar toegewijde professionals, die heel erg goed met hun vakgebied bezig zijn.'

De afdeling telt op dit moment zeven mensen. Vergeleken met tien jaar geleden is dat ongeveer een verdubbeling; dat geeft al aan dat risicomanagement in belang is toegenomen. Ron Thijssen: 'We zijn relatief jong, allemaal tussen de 24 en 45 jaar, drie vrouwen en vier mannen. Dat is nog steeds bijzonder binnen de stereotype mannenwereld van het vermogensbeheer.'

Warme banden

Bijzonder is ook de hechte relatie met KLM: 'Het is primair een zakelijke relatie, maar met warme banden. Bestuursleden van het pensioenfonds komen hier veel over de vloer, het zijn korte lijnen en je kunt snel schakelen. Je merkt ook dat ze zich erg betrokken voelen. Persoonlijk vind ik die persoonlijke contacten altijd boeiend en waardevol. Je bespreekt dan met elkaar wat er zoal speelt en je merkt hoe een pensioenfondsbestuurder naar de ontwikkelingen in pensioenland kijkt.'

Ron Thijssen

Studie Internationale bedrijfseconomie in Tilburg, daarna specialisatie investment analysis.

Loopbaan

Sinds drie jaar bij Blue Sky Group, begonnen als analist op de afdeling performance & risk, sinds anderhalf jaar hoofd van de afdeling. Voorheen beleggingsanalist en portefeuillebeheerder in de bankensector.

Privé

35 jaar, niet getrouwd, geen kinderen.

Bijzonder

'Ik heb op 15 oktober in Amsterdam mijn eerste marathon gelopen. Dat stond al een hele tijd op mijn bucket list. Het was een erg mooie ervaring, maar tegelijkertijd een hele zware beproeving. Ik ben een enorme sportfanaat en doe veel aan hardlopen en wielrennen. Mooi om zelf de mythische bergen op te rijden die je van tv kent. Dit jaar bijvoorbeeld nog de Mont Ventoux gedaan.'

'Hoe lager onze kosten, hoe beter voor de klant.'

'Er werken hier alleen maar toegewijde professionals.'

'In control'

Geen rendement zonder risico, maar je wilt vooral een gecontroleerd risico nemen. Je moet goed weten wat je doet. Ron Thijssen: 'Door risico's in kaart te brengen, helpen we het pensioenfonds 'in control' te zijn. Daarbij werken we nauw samen met de risicomanager van het fonds, Sander Leeters (lees op pagina 14 en 15 een interview met Sander Leeters.) Risicomanagement gaat niet puur om het beperken van risico, maar om het inzichtelijk maken van waar die risico's zitten, hoe groot ze zijn en hoe groot de kans is dat je ermee te maken krijgt. En daarover dan ook duidelijk en overzichtelijk communiceren met de klant. Zo bied je handvatten om de juiste keuzes te maken.'

Efficiënte uitvoering

'We willen ons werk zo efficiënt mogelijk doen, hoe lager onze kosten, hoe beter dat is voor de klant. We kijken bijvoorbeeld naar verdere automatisering. Soms zitten er ook nog stukjes maatwerk in de uitvoering die ooit om goede redenen zijn ontstaan, maar die nu eigenlijk geen toegevoegde waarde meer bieden. Veel afspraken met klanten lijken al heel sterk op elkaar. Meestal is het geen probleem als je ze helemaal gelijk trekt. Ook zo kun je het werk van onze afdeling eenvoudiger en efficiënter maken. Vergelijk het met al die verschillende stekkertjes voor het opladen van je mobiele telefoon. Het is verreweg het makkelijkst als één stekkertje overal op past.'

Het werk in het kort

De afdeling Performance & Risk doet in hoofdzaak drie dingen:

PERFORMANCE METING

'We meten de rendementen op de beleggingen, en vergelijken ze ook met marktindexen. Die metingen verwerken we in allerlei rapportages voor onszelf, voor de besturen van de pensioenfondsen, en ook voor De Nederlandsche Bank. We plaatsen het gevoerde beleid ook in de tijd. Stel dat er door de jaren heen een andere verhouding zou zijn geweest van aandelen en obligaties, wat zou dan het rendement zijn geweest?'

INVESTMENT COMPLIANCE

'Bij het vaststellen van het beleggingsbeleid worden allerlei afspraken vastgelegd, bijvoorbeeld over de verhouding tussen aandelen en obligaties en over het afdekken van risico's die samenhangen met de rentestand, of met vreemde valuta. Wij houden in de gaten of al die afspraken worden nagekomen. Afhankelijk van het soort afspraken moet er dan meteen worden bijgestuurd, of is het een aanleiding om met het pensioenfondsbestuur in gesprek te gaan.'

RISICOMETING EN -ANALYSE

'We maken rapportages voor het pensioenfondsbestuur waarin we allerlei scenario's doorrekenen. We gaan bijvoorbeeld na wat er bij het fonds zou gebeuren als de aandelenkoersen ineens met tientallen procenten zouden inzakken. Op grond van onze analyses kun je vervolgens besluiten of je maatregelen wilt nemen om die risico's te verkleinen of weg te nemen.'

IN DE RUBRIEK 'DURF TE VRAGEN' GEVEN MEDEWERKERS VAN PENSIOENSERVICE ANTWOORD OP VRAGEN OVER ALLES WAT TE MAKEN HEEFT MET PENSIOEN.

Mijn partner en ik zijn uit elkaar, moet ik iets melden bij het pensioenfonds?

Dat hangt ervan af of u getrouwd was of samenwoonde, en wat u hebt afgesproken met uw ex-partner. U kunt afspraken maken over het nabestaandenpensioen en over de verdeling van het ouderdomspensioen.

Een scheiding of de beëindiging van een geregistreerd partnerschap (in Nederland) hoeft u niet aan ons te melden. Woont u in het buitenland of beëindigt u een periode van samenleving? Dan moet u dat melden bij KLM of -als u niet meer in dienst bent- bij het pensioenfonds.

Nabestaandenpensioen: Standaard wordt het nabestaandenpensioen dat u hebt opgebouwd tot de datum dat u uit elkaar ging apart gezet voor uw ex-partner. Willen u en uw ex-partner dit niet? Meld dit dan schriftelijk bij ons met de afstandsverklaring. U kunt dit formulier aanvragen bij het pensioenfonds.

Ouderdomspensioen: Was u getrouwd of had u een geregistreerd partnerschap? Dan hebt u standaard ook recht op de helft van elkaars ouderdomspensioen, opgebouwd in de periode dat u getrouwd was. Als u samenwoonde zonder huwelijk geldt dit recht niet. U kunt ervoor zorgen dat het pensioenfonds dit deel van het pensioen rechtstreeks aan uw ex-partner betaalt, dit heet verevening. Dit kunt u doorgeven met het formulier 'Mededeling bij echtscheiding in verband met verdeling van ouderdomspensioen' van de overheid. Doet u dit niet, dan moeten uw ex-partner en u later zelf het ouderdomspensioen onderling verdelen. Uiteraard kunt u met elkaar ook besluiten uw pensioen niet te verdelen. Leg afwijkende afspraken altijd vast in de huwelijksvoorwaarden of echtscheidingsconvenant.

Een einde van een relatie kan dus (veel) invloed hebben op de hoogte van uw pensioen en dat van uw ex-partner. Lees alle informatie hierover op onze website: klmgrondfonds.nl/uit-elkaar.

HEBT U EEN VRAAG DIE U GRAAG TERUGZIET IN FOCUS? STUUR DAN EEN MAIL NAAR FOCUS@KLMGRONDFONDS.NL

VRAGEN?

Hebt u ook een vraag over uw pensioen? Kijk dan op de website of neem contact op met de afdeling Pensioenservice. Zij zijn bereikbaar op werkdagen van 8.30 uur tot 17.00 uur via telefoonnummer 020 426 62 10.

Wat doet het VO? Interview met Ferry Laplooi

LET TEN OP EVENWICHT

Sinds mei van dit jaar is Ferry Laplooi (52) lid van het Verantwoordingsorgaan van Algemeen Pensioenfonds KLM. Samen met de andere leden beoordeelt hij het beleid dat het bestuur voert en de keuzes die het bestuur voor de toekomst maakt. Pensioen is voor hem geen nieuw terrein: voor veel collega's was hij al een gids in die complexe wereld.

Ferry Laplooi heeft een combibaan: de ene week is hij lead-grondwerktuigkundige en werkt aan Wide Body vliegtuigen op Schiphol-Centrum. De andere week werkt hij op kantoor als operationeel manager. 'Jaren geleden ben ik actief geworden in de Nederlandse Vereniging van Luchtvaart Technici, de NVLT. Daar ben ik me met pensioen gaan bezighouden, het had mijn interesse al. Ik heb een cursus gevolgd en ben me erin gaan verdiepen. Op mijn werk en in het bestuur van de vereniging geef ik af en toe presentaties waarin ik uitleg hoe het pensioen in elkaar zit en wordt opgebouwd.

Ook geef ik individuele collega's regelmatig uitleg, we gaan dan bijvoorbeeld samen achter de pensioenplanner zitten en ik laat zien wat de gevolgen zijn van persoonlijke keuzes die je kunt maken. Collega's weten er vaak onvoldoende van en staan er ook weinig bij stil.

Ik vind dat leuk om te doen. Een uitleg of toelichting bij de te maken keuzes voegt iets toe aan wat er op de website en op papier beschikbaar is. Er komen altijd andere mensen omheen staan, die willen dat dan ook graag weten. Er was al een paar keer een vacature bij het Verantwoordingsorgaan, maar nu ging Henk Bosscher eruit om namens het hoger personeel naar het bestuur te gaan. Ik kreeg de vraag voorgelegd of ik hem wilde opvolgen. Ik denk dat bijna niemand weet dat er zoiets als een Verantwoordingsorgaan bestaat. Maar het is wél belangrijk. We zien toe op het gevoerde beleid van het bestuur en geven daar een oordeel over. We toetsen onder meer het beleggingsbeleid, de communicatie, de klachtenregelingen en de risicobeheersing.

Ik ga voor deze functie mijn pensioen kennis zeker nog verder bijspijkeren; daar wordt ook een opleiding voor aangeboden. Ik vind het vooral belangrijk dat het bestuur een beleid voert waarin het op een evenwichtige manier met de verschillende belangen omgaat. Ook is het essentieel dat het beleid toekomstbestendig is. Het pensioen is immers een langetermijnverplichting, mensen richten na hun pensionering hun leven erop in. Van die verantwoordelijkheid moet je je voortdurend bewust zijn en daar wil ik graag mijn bijdrage aan leveren.' ●

VERANTWOORDINGS- ORGAAN

Het Verantwoordingsorgaan (VO) geeft een oordeel over het handelen van het bestuur, het uitgevoerde beleid en de keuzes voor de toekomst. Op sommige onderwerpen geeft het VO vooraf een advies. Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit twaalf leden. Twee leden worden benoemd door KLM, tien door werknemersorganisaties en verenigingen van gepensioneerden. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan staat elk jaar in het jaarverslag.

Het bestuur van uw pensioenfonds is verantwoordelijk voor de organisatie van het risicomanagement en de beheersing van de risico's waaraan het pensioenfonds is blootgesteld. **Het is een essentiële bestuurlijke taak.** Vorig jaar heeft het fonds verdere stappen gezet op het gebied van risicomanagement.

ZONDER RISICO GEEN VOORUITGANG

Sander Leeters, hoofd van de nieuwe afdeling Risk & Compliance bij Blue Sky Group. Blue Sky Group is de uitvoerder van Algemeen Pensioenfonds KLM.

Risico-inventarisatie

Zo voerde het fonds een strategische risico-inventarisatie uit. Het bestuur treft maatregelen om de risico's die hieruit kwamen te beheersen. De uitwerking hiervan loopt nog. Het fonds voerde ook een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uit. Met de SIRA maak je de integriteitsrisico's beter zichtbaar zodat het fonds haar beleid en maatregelen hierop kan aanpassen. Bij het integriteitsrisico gaat het om het risico dat het pensioenfonds niet integer handelt. Maatregelen zijn bijvoorbeeld

erop gericht om reputatieschade te voorkomen. In 2017 ligt de focus op de beheersing van niet-financiële risico's en de verdere ontwikkeling van risicorapportages. In 2016 gaf het fonds verdere invulling aan het risicomanagement met de inrichting van de nieuwe afdeling Risk & Compliance. In februari 2016 is Sander Leeters bij Blue Sky Group gestart als hoofd van deze nieuwe afdeling. Zijn afdeling ondersteunt het bestuur bij de verdere inrichting van het risicomanagement van het fonds. Hij vertelt welke rol zijn nieuwe afdeling heeft en hoe risicomanagement bijdraagt aan de te behalen doelen.

Centrale coördinatie

Sander: 'Voorheen waren de werkzaamheden die nu bij Risk & Compliance horen over verschillende plekken in de organisatie verspreid, grotendeels bij de afdelingen Vermogensbeheer en Pensioenbeheer. Nu coördineren we dit centraal. Op die manier kan de toegevoegde waarde van goed risicomanagement een grotere rol gaan spelen richting onze klanten.'

'Zo goed mogelijk omgaan met alle onzekerheid in de omgeving zonder als organisatie tot stilstand te komen of te verstarren.'

Risico nemen is een kernactiviteit

Om de doelstellingen van het fonds te kunnen bereiken is het nemen van een bepaalde mate van (beleggings)risico noodzakelijk. Algemeen Pensioenfonds KLM heeft een 'beheerst offensief' risicoprofiel geformuleerd. Risicomanagement betekent dus niet dat we risico's altijd zoveel mogelijk uit de weg moeten gaan. Zonder risico's is er geen vooruitgang, geen succes, geen rendement en geen goede pensioenregeling voor de deelnemers. Sterker nog, het nemen van risico is een van de kernactiviteiten van elk pensioenfonds. Het gaat er vooral om dat we risico's bewust nemen, dat we alles goed overzien en dat we maatregelen nemen om snel te kunnen inspelen op onverwachte ontwikkelingen. Zo beheers je de situatie beter en kun je beslissingen nemen die je anders niet had aangedurfd. Daardoor kun je kansen beter benutten. Dat is in mijn beleving de bedoeling van risicomanagement: zo goed mogelijk omgaan met alle onzekerheid in de omgeving zonder als organisatie tot stilstand te komen of te verstarren. Dat neemt natuurlijk niet

weg dat ik soms zal adviseren iets niet te doen, als ik vind dat de risico's te groot zijn in verhouding tot de te behalen winst.'

Goed risicomanagement als meerwaarde

'Het is uiteindelijk wel de bedoeling dat we fouten met ernstige gevolgen en reputatieschade buiten onze deur en die van het fonds houden. Ik zie de kracht van risicomanagement vooral in het mogelijk maken van projecten en nieuwe ontwikkelingen. Dat gaat beter als je als organisatie 'in control' bent. Niet alleen nu maar ook in de toekomst. Als wij goed kunnen onderbouwen waarom er voor een bepaald risico is gekozen en hoe we het hebben ingekaderd, dan heeft het fonds ook een duidelijk verhaal naar zijn deelnemers.' 'Soms wordt risicomanagement nog wel gezien als 'overhead' of 'iets nieuws'. Maar uiteindelijk moet het natuurlijk deel uitmaken van de reguliere processen en de dagelijkse manier van werken en denken. Zodat iedereen beseft welke meerwaarde goed risicomanagement heeft voor het behalen van de gestelde doelen.' ●

'Ik denk dat ik er aardig goed voor sta. Zolang ik fit en gezond ben hoor je mij echt niet klagen, ik red me best!'

IK WAS AL AAN HET AFTELLEN...

Trudy Duinmeijer is 60 jaar en single. Ze heeft nog zeven jaar werken voor de boeg en maakt dan bijna de halve eeuw (!) vol. Ze heeft sinds juni 2008 een hartstikke leuke baan bij KLM, als secretaresse voor de SVP Finance & Control. **Maar tegelijkertijd: 'Ik was al aan het aftellen, maar er komt steeds weer een jaar bij; wanneer stopt het een keertje?'**

Trudy was getrouwd van 1980 tot 1992, heeft een zoon van 34 en een dochter van 30. Sinds deze zomer is ze de trotse oma van een kleindochter. Dat ze nog een tijdje moet doorgaan, heeft vooral te maken met de eerste twintig jaar van haar loopbaan. Van 1975 tot 2000 werkte ze bij Lissone Lindeman, een van de rechtsvoorlopers van Holland International/TUI. Tot 1994 waren vrouwen daar uitgesloten van deelna-

me aan het pensioenfonds. 'Als collega's hadden we het er wel over. Maar ja, we waren allemaal jong, het pensioen was heel ver weg. Maar het was eigenlijk discriminatie.'

Scheiden? Kijk goed naar je pensioen!

In een deel van de jaren dat ze zelf geen pensioen opbouwde, deed haar toenmalige echtgenoot dat wel. 'Op

basis daarvan verwacht ik jaarlijks een klein beetje pensioen, maar daar kun je hooguit een keer lekker van uit eten gaan. **Mijn advies aan iedereen die met een scheiding te maken krijgt is dus dat je goed naar je pensioen moet kijken.***

Sinds 1994 bouwt ze zelf pensioen op. 'Ik ben een keer naar een informatie-dag geweest die Blue Sky Group bij ons

***Gaat u scheiden of bent u al gescheiden? Op de website van het pensioenfonds vindt u alles wat u moet weten over pensioen en scheiden. [Ga naar klmgrondfonds.nl/uit-elkaar](http://klmgrondfonds.nl/uit-elkaar)**

Bijna met pensioen

Bijna met pensioen? U hebt verschillende keuzemogelijkheden voor uw pensioen. Denk aan minder werken in aanloop naar uw pensioendatum, maar ook aan hoe u uw pensioen laat uitkeren. Eerst bijvoorbeeld een wat hoger pensioen en later minder.

Of wat minder nabestaandenpensioen in ruil voor een hoger ouderdomspensioen. Kijk op de pensioenplanner in MijnKLM-Pensioen wat deze keuzes voor u betekenen. U vindt MijnKLM-Pensioen op de website klmgrondfonds.nl.

‘... maar er komt steeds weer een jaar bij ; wanneer stopt het een keertje?’

organiseerde. Hun medewerkers keken daar samen met jou wat je van je pensioen kon verwachten. Het viel me op dat moment niet tegen. Maar dan zou ik wel tot 67 jaar moeten doorwerken. Het is best wel pijnlijk dat de pensioenleeftijd steeds maar weer omhoog gaat. Ik ben immers al begonnen op 1 december 1975. Er is een mogelijkheid dat ik tachtig procent ga werken, met tachtig procent van mijn salaris, maar wel honderd procent pensioenopbouw.

Misschien ga ik daar eens naar kijken.** Ik denk dat ik er aardig goed voor sta, ook omdat ik bijvoorbeeld een heel lage hypotheek heb. En ik ben ook best spaarzaam. Zolang ik fit en gezond ben hoor je mij echt niet klagen, ik red me best! Naast veel sporten, reizen en een druk sociaal leven met vriendinnen maakt Trudy ook tijd vrij om regelmatig een 83-jarige alleenstaande dame te bezoeken, voor praktische zaken en voor het

gezelschap. ‘Ik doe de administratie, ik houd de bankzaken bij en het is ook gewoon even anderhalf uur kletsen, voor de gezelligheid. Ik breng weleens een visje voor haar mee. Van vriendinnen hoor ik hoeveel tijd ze besteden aan mantelzorg voor hun ouders. Dat speelt bij mij niet, mijn ouders zijn helaas vrij jong overleden. Daarom wilde ik graag iets doen. Ik vind het heel fijn dat ik voor iets voor deze dame kan betekenen.’

**** Sinds 1 januari 2017 bestaat de mogelijkheid om minder te gaan werken, terwijl u nog wel volledig pensioen opbouwt. Hier zijn door de arbeidsvoorwaardelijke partijen (KLM en werknemersverenigingen) twee cao-regelingen voor afgesproken.**

1 De eerste regeling ‘deeltijd voorafgaand aan pensioen’ is bedoeld voor werknemers die 10 jaar of minder voor hun AOW-ingangleeftijd zitten. U gaat dan bijvoorbeeld 80% werken voor 80% van uw huidige salaris en bouwt daarbij 100% pensioen op.

2 De tweede regeling ‘deeltijd voorafgaand aan pensioen’ is tijdelijk en is bedoeld voor deelnemers van 60 jaar en ouder (per 1 januari 2017). U gaat in deze regeling bijvoorbeeld 80% werken voor 90% van uw huidige salaris en bouwt 100% pensioen op. Hier zijn ook varianten op mogelijk. U kunt drie jaar lang gebruik maken van de regeling, met de voorwaarde dat u aansluitend met pensioen gaat.

Kijk op de HR-portal van KLM voor aanvullende informatie en stappen die u moet nemen als u gebruik wilt maken van een van deze regelingen.

ACTUELE BESPREEKPUNTEN

2017 • JAN • FEB • MAA • APR • JUN • JUL • AUG
• SEPT • OKT • NOV • DEC • 01 • 02 • 03 • 04 • 05 • 06 •
07 • 08 • 09 • 10 • 11 • 12 • 13 • 14 • 15 • 16 • 17 • 18 • 19
• 20 • 21 • 22 • 23 • 24 • 25 • 26 • 27 • 28 • 29 • 30 • 31

OP DE AGENDA VAN HET BESTUUR

VERANDERINGEN IN DE PENSIOENREGELING

Het bestuur van het pensioenfonds heeft bekeken wat de stijging van de wettelijke pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar per 1 januari 2018 kan betekenen voor de pensioenregeling. Er zijn verschillende mogelijkheden. Een voorstel is voorgelegd aan de arbeidsvoorwaardelijke partijen.

FINANCIËLE SITUATIE

Het bestuur houdt zich voortdurend bezig met de financiële situatie van het pensioenfonds. De financiële situatie is in 2017 flink verbeterd, maar hij is nog niet goed genoeg. Het fonds bevindt zich nog steeds in een tekortsituatie, omdat de beleidsdekkingsgraad nog steeds lager is dan de vereiste dekkingsgraad. Het bestuur houdt daarom de ont-

wikkeling van het vermogen en van de verplichtingen goed in de gaten. Eind 2017 bekijkt het bestuur of het op basis van de financiële situatie mogelijk is om de pensioenen te indexeren.

WIJZE VAN BESTUREN

Een van de belangrijkste aandachtspunten van het bestuur is op dit moment de wijze waarop het pensioenfonds bestuurd wordt. Dit wordt vaak aangeduid met het van oorsprong Engelse begrip *governance*. Het bestuurswerk wordt zwaarder en het wordt steeds moeilijker om goede bestuursleden te vinden. Om de bestuurlijke kwaliteit te handhaven, is het bestuur bezig om de besturingsstructuur zo in te richten dat het pensioenfonds ook in de toekomst deskundig wordt bestuurd. Het bestuur heeft zich voorgenomen om een of twee externe deskundigen op te nemen in het bestuur, die met hun specifieke kennis het bestuur

kunnen versterken. Tegelijkertijd blijft het wenselijk dat het bestuur uit KLM-mensen bestaat. Zowel actieve deelnemers als gepensioneerden. In verschillende projectgroepen worden ideeën uitgewerkt met als doel per 1 januari 2018 met de nieuwe governance-richtlijnen van start te gaan.

NETTO REGELING

Het bestuur heeft besloten om de netto pensioenregeling met een jaar te verlengen. In de netto pensioenregeling kunnen deelnemers pensioen opbouwen vanuit hun netto salaris. De netto pensioenregeling is alleen beschikbaar voor mensen met een salaris van meer dan € 103.317,- bruto per jaar. Dit is een grens die door de overheid is bepaald. Het kan zijn dat de overheid deze grens verlaagt, waardoor meer mensen kunnen gaan meedoen in de netto regeling. Om die reden wil het bestuur de netto pensioenregeling in stand houden. •

VERANDERINGEN IN HET BESTUUR

Het afgelopen half jaar hebben er een aantal wisselingen plaatsgevonden binnen het bestuur. Mevrouw M. Meijer is toegetreden als bestuurslid namens gepensioneerden en de heer H. Bosscher is toegetreden namens werknemers. Het bestuur wenst hen beiden veel succes in hun nieuwe rol. De heer H. van den Dungen is begonnen als toehoorder bij het bestuur. De heer J. van den Brink en de heer H. Essenberg zijn afgetreden als bestuurslid. De heer G. Lagendaal is ook afgetreden als bestuurslid. Zijn vicevoorzittersrol was eerder dit jaar al overgenomen door de heer H. de Roos. Het bestuur bedankt de drie heren voor hun jarenlange inzet voor het pensioenfonds. Speciale dank gaat uit

v.l.n.r. De heer J. van den Brink, de heer G. Lagendaal en de heer H. Essenberg

naar de heer Lagendaal voor zijn toewijding en betrokkenheid in zijn rol als vicevoorzitter. Hij vervulde deze functie sinds 2004.

Op 26 oktober heeft het bestuur op een passende manier afscheid genomen van de drie afgetreden bestuursleden.

& NWSFLITS Elke maand versturen wij een digitale nieuwsbrief: de NWSflits. Hierin staat het belangrijkste nieuws over uw pensioen en uw pensioenfonds. Een makkelijke manier om op de hoogte te blijven! Sluit je aan bij een groeiende groep abonnees en meld je aan via klmgrondfonds.nl/NWSflits.

BENT U AL ABONNEE?

& FACEBOOK & TWITTER Hebt u een Facebook en/of Twitteraccount? Kijk dan eens op onze pagina! Volg en like ons en blijf zo op de hoogte van al het nieuws rondom uw pensioen.

 www.facebook.com/klmgrondfonds

 www.twitter.com/klmgrondfonds

COLOFON

Focus verschijnt driemaal per jaar en wordt verstuurd aan deelnemers en gepensioneerden van het Algemeen Pensioenfonds KLM.

Redactie Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Redactieadres Redactie Focus, Postbus 123, 1180 AC Amstelveen **E** focus@klmgrondfonds.nl

Tekst Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Art direction, ontwerp en opmaak FRISSEWIND in communicatie en design, Amsterdam

Fotografie Don Wijns, Amsterdam; Shoots by Laura e.a.

Illustraties FRISSEWIND in communicatie en design, Amsterdam

Druk Drukkerij Aeroprint, Ouderkerk aan de Amstel

CONTACT

E pensioenservice@klmgrondfonds.nl

T (020) 426 62 10

f facebook.com/klmgrondfonds

t twitter.com/klmgrondfonds

KLMGRONDFONDS.NL

Algemeen Pensioenfonds KLM